

ÜNİVERSİTE-ÇEVRE İLİŞKİLERİNİ GÜÇLEŞTİREN ETKENLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Türkay N. Tok

Hatay Milli Eğitim Müdürlüğü
İlköğretim Müfettişi

Üniversiteler, bir ulusun gelişmesinde ve ilerlemesinde oldukça etkin bir görev üstlenir. Asd işlevi, öğretim ve araştırma olan üniversiteler, toplum sorunlarına karşı da duyarsız kalmaz. Sorunlara, bilimsel ve etkin çözüm yolları arar. Bu çalışına, üniversite ile çevre arasındaki ilişkileri güçleştirdiği düşünölen etkenlerin neler olduğunu saptamaya amaçlamaktadır. Çalışma, Hacettepe Üniversitesi'nde görevli öğretim elemanlarının görüşlerinden elde edilen verilerle gerçekleştirilmiştir. Betimsel nitelikteki bu çalışmadaki verilerin sunumunda ve çözümlenmelerde, frekans ve yüzde tekniklerine yer verilmiştir. Üniversite-çevre ilişkileri arasındaki ilişkileri güçleştiren etkenlerin, kaynak yetersizliğinden, yasalardan, bilgi ve iletişim eksikliğinden kaynaklandığını söylemek olasıdır.

Uluslar sürekli birbirleriyle ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel alanlarda rekabet halindedir. Uluslar arasındaki bu yarışın hızı her geçer gün artmaktadır. Bu yarışta geri kalmamak için, bilim ve teknoloji alanında sürekli yenilikler peşinde koşmak gerekir.

Bilim ve teknoloji alanında gelişmiş öлке olmanın koşulu bilimsel çalıştırmalardan geçer. Bilimsel araştırma etkinliklerinin çağdaş bir an ayışla örgütlenip, yöneltilmesi için önemli yatırımların, tesislerin kurulmasına, /eterli sayıda bilim adamına ve yardımcı personele gereksinim vardır. B limsel çalıştırmanın yapılabileceği en sağlıklı yer üniversitelerdir. Üniversitelerin "emel işlevi, eğitim-öğretim hizmeti vermek veya bilineni aktarmak değil, b limsel çalıştırmalar yapmak, gerçeği tartışıp, çalıştırmalar yoluyla bulgular elde etmek ve sorunlara çözüm bulmaktır.

Problem Durumu

Türkiye sanayileşmekte olan bir ülkedir. Ancak henüz ileri ülkeler seviyesine gelememiştir. Bunun en önemli nedenlerinden biri, temel araştırmalara yeterince önem verilmeyip, diğer ülkelerin yaptığı yeniliklerin aynen uygulanmaya çalışılmasındandır. Oysa sanayi kuruluşları, araştırmaları olduğu gibi transfer etmek yerine, üniversitelerle işbirliğine giderek kendi teknolojilerini kendileri üretebilir.

Çağımızda üniversiteler günlük yaşama her geçen gün daha çok girmekte, bilgi ve teknolojiadaki gelişmeler üniversite ve iş çevrelerini daha çok birbirine yaklaştırmaktadır (Korkut 1988,22). Üniversite-sanayi işbirliği ile amaçlanan ileri teknolojik araştırmalarda üniversitenin insan gücü ve araç-gereç olanaklarından sanayinin; sanayinin deneyim ve birikimlerinden de üniversitenin yararlanmasını sağlamaktır (Kulahçı ve Gürol 1995,127). Oysa bu ilişkinin tam anlamıyla ülkemizde gerçekleştiğini söylemek pek mümkün görülmemektedir. Buna gerekçe olarak çeşitli etkenler ileri sürülmektedir: Üniversitelerin ve çevre kuruluşlarının birbirlerinin olanaklarını karşılıklı olarak yeterince tanımadığı; üniversitelerin çevre siyasalarının olmaması; çevre kuruluşlarının, üniversitenin yapmış olduğu bilimsel bulgulara ihtiyacı duymaması; yaygın eğitim etkinliklerine ilgi göstermemesi; yaygın eğitim talebinde bulunmaması; üniversitenin yayınlarına ve araştırmalarına gereken ilgiyi göstermemesi; üniversite-çevre iletişimini sağlayacak birimlerin yeterince olmaması gibi etkenler, üniversite ile çevre kuruluşları arasındaki ilişkilerin istenilen düzeyde olmasını engellemektedir.

Üniversiteler, ülke kalkınmasında ihtiyaç duyulan nitelikli insan gücünü, çağın gelişen, değişen teknolojik ve sosyal yapısına uygun olarak yetiştiren, bilin üreten temel uygulamalı araştırma ve geliştirme çabaları yapan kuruluşlardır. Bu yönüyle ulusal ve uluslararası kuruluşlarla işbirliğine girerek ekonomik, sosya, kültürel ve teknolojik alanlarda yaptıkları temel ve uygulamalı araştırmalarla toplum hizmetine yönelik, gün geçtikçe toplumla daha çok bütünleşen ve çevresini etkileyen üniversiteler, bilimsel yönden özeliK, kamu tüzel kişiliğine sahip, hizmet yönünden yönetim kuruluşları olarak ortaya çıkmaktadır (Alemdağ 1991,200).

Bin dokuz yüz seksen sonrası üniversite-çevre işbirliğinde, iki nedenden dolayı büyük gelişmeler ortaya çıkmıştır. Birincisi, teknolojik araştırmaların serbes" piyasa düzeni içerisinde rekabete bağlı olarak yapılmaya başlanması; ikincisi ise, 1970'lerden sonra dünya genelinde yaşanan kamu kaynağı sıkıntısının 1980'lere geldiğinde en üst düzeye çıkmasıdır. Bu nedenlerle, kamu

kaynaklarından yeterli pay alamayan üniversite, bu ihtiyacını bir işletmeci gibi hareket ederek serbest piyasada gidermeyi tercih etmek durumunda kalmıştır. Ancak Türkiye bu konuda henüz yolun başında bulunmaktadır. Çünkü her şeyden önce üniversite-çevre işbirliğinde yeterli düzeyde bir kurumsallaşma sağlanamamıştır (Külahçı ve Gürol 1995,128).

Üniversiteler yaptıkları araştırmalarla toplum sorunlarına yönelirler. Bu yönelme, üniversitelerin modern bir fonksiyonu olan "toplum hizmetleri" olarak ifade edilmektedir. Üniversitelerde yapılan araştırmaların genellikle uygulamadan çok bilime katkı niteliği taşıdığı, ağırlık kazanan bir görüş olarak ifade edilir. Son yıllarda toplum hizmetleri fonksiyonunun bir gereği olan "uygulama ve araştırma merkezleri" üniversitelerde yer almaya başlamıştır (Alemaoğ 1991,203).

Çağımızda, üniversitenin bulunduğu ülkenin günlük hayatına her geçen gün daha çok girdiği, bilgi sistemindeki ve endüstrideki gelişmelerin üniversite ve iş çevrelerini birbirine daha çok yaklaştırdığı ve çok sayıdaki insanın teknolojik gelişmelerin gerektirdiği yeni alanlara çekilmekte olduğu bilinmektedir (Orkut 1988).

Türkiye'de sanayinin, teknoloji transfer etme dönemini kapatıp teknoloji üretimine geçebilmesi için bu iki sektör arasında sağlam bir işbirliğinin kurulması kaçınılmazdır. Çünkü teknoloji üretmek temel araştırmalarla mümkün olabilir ve temel araştırmaların yapıldığı yer üniversitelerdir (Ersoy 1987,48).

Üniversiteler, iş çevrelerine yerleştirdiklerini düşündükleri mezunları vermekle, görevlerini tamamladıklarını düşünmekte; fakat vazgeçilmez görevlerinden biri olan temel araştırmaları, bir takım bahanelere sığınarak, göz ardı etmektedirler, iş çevreleri ise, teknoloji üretimi yerine, teknoloji transfer etmeyi tercih ettiklerinden, üniversitelerle işbirliğine gerek duymamaktadırlar (Lomnitz 1995,327). Bu duruma, gerek üniversitelerin gerekse iş çevrelerinin birbirleini ve olanaklarını yeterince tanımamalarının da yol açtığı söylenebilir.

Günümüzde bilim ve teknolojiadaki hızlı değişimler, uluslararasıdaki gelişmişlik rekabetindeki liderlerin sık sık değişmesine neden olmaktadır (Szyliovitz 1995,47). Ülkelerin bu yeni çevreye uyumunda üniversitelere önemli görevler düşmektedir.

Türkiye'de üniversitelerin toplumun dışında, içine kapanmış, ülke sorunları ile ilgilenmeyen, kendilerini fildişi kulelerde yaşayan kuruluşlar olarak gören kurumlar olduğu kanısı yaygındır. Oysa üniversiteler bilim üretme görevlerini,

ülke sorunlarına çözüm ürettikleri ölçüde yerine getirmiş olacaklardır (Korkut 1988,77). Ancak bu konuda tüm sorumluluğu üniversitelerin üzerine yıkmak, çok da doğru olmasa gerek. Çünkü; öğretim elemanlarının sayıca yetersizliği, öğretim yükünün ve ek görevlerinin fazla olması, döner sermaye gelirlerinin reşvik edici olmaması, yükseköğretim yasasındaki kısıtlamalar, bütçeden ayrılan kaynakların yetersizliği, üniversite olanaklarının sınırlı olması gibi nedenler, üniversitelerin istenilen konumda olmamalarının bir nedeni olabilir.

Üniversiteler, öğretim ve araştırma olarak gruplandırılan iki asıl işlevi yerine getirirken; hem bireyleri hem de toplumu merkeze almamaktadırlar (Korkut "984,79). Bu nedenle üniversiteler ders programlarının hazırlanmasında toplumun ihtiyaçlarını gözönünde bulundurmalı, araştırmalarını da toplum sorunlarına yönelik yapmalıdır.

Üniversiteler, gelişmiş ülkelerde yakın zamana kadar, çalışmayan elit zümrenin yetiştiği kurumlar olarak bilinmekteydi. Gelişmekte olan ülkelere uygun olmadığı halde, Türkiye'de bu model örnek olarak alınmıştır. Kitle eğitiminin temel amacı, kitlelerin ekonomik ve toplumsal yaşama etkili biçimde katılmalarını sağlamaktır. Bu amacın gerçekleşmesinde, halka yönelik konferanslar, seminerler ve kurslar düzenleme, toplum sorunlarına dönük yayınlar yapma görevi üniversitelere düşmektedir (Korkut 1988,81). Bu görevler yerine getirilirse, toplumun ve çevre kuruluşlarının üniversitelere yönelik tutumunda belirgin farklılıklar gözlenebilir.

Son yıllarda üniversite-sanayi ilişkisi arasında ortak çalışmalar olmaktadır. Ancak bu çalışmalar yeterli düzeyde değildir. Gerek üniversitelerin, gerekse sanayi kuruluşlarının bu ortak çalışmaların yetersiz düzeyde olmasında payı vardır.

Bu çalışmanın amacı, üniversite-çevre ilişkileri arasındaki ilişkileri güçleştirdiği düşünülen etkenlerin neler olduğunu saptamak ve bu konuda öğretim elemanlarının görüşleri arasındaki ilişkiyi belirlemektir.

YÖNTEM

Evren ve Örneklem

Tarama modelinde betimsel bir çalışma olan bu araştırmanın evrenini, 1995-96 öğretim yılında Hacettepe Üniversitesi (HÜ) işletme Fakültesi'ndeki öğretim elemanları oluşturmaktadır. Fakülteden 25 öğretim elemanı random yöntemi

seçilerek örneklem oluşturulmuştur.

Araştırmada veri toplamak için, iki bölümden oluşan anket kullanılmıştır. Anketin birinci bölümünde, araştırmaya katılanların kişisel özellikleri; ikincisinde ise üniversite-çevre ilişkilerini güçleştiren etkenler bulunmaktadır.

Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması

Anket uygulamasıyla elde edilen veriler frekans (f) ve yüzdelerle (%) betimlenip ilgili alanyazına dayanılarak yorumlanmıştır.

Üniversite-çevre ilişkilerini güçleştiren etkenlere ilişkin görüşlerin saptanmasında "evet", "hayır" ve "fikrim yok" seçenekleri kullanılmıştır.

BULGULAR VE YORUMLAR

Kişisel Özellikler

HÜ işletme Fakültesi'nden araştırmaya katılanların % 20'si profesör, % 28'i yrd. doçent, % 52'si araştırma görevlisidir. Bu fakültede görevli eğitim elemanlarından % 48'i yurtdışında bulunmuş, geri kalanı (% 52) yurt dışına çıkmıştır. Öğretim elemanlarının % 92'si yurtdışındaki, % 48'i ce yurt içindeki iş çevreleriyle ilişkilerde bulunmuşlardır.

Yurtdışına çıkan öğretim elemanlarının tamamına yakınının yurtdışındaki kuruluşlarla ilişkide bulunmaları, buna karşılık yurtiçindeki kuruluşlarla ancak yarısına yakınının ilişkide bulunmaları, üniversite-çevre ilişkileri konusunda yurtdışındaki kuruluşların daha duyarlı olduğu sonucunun çıkarılmasına neden olmaktadır.

Yurtdışında ve yurtiçinde iş çevreleri ile ilişkide bulunanlar konferans, seminer, danışmanlık, proje, ortak çalışma amacıyla iş çevreleriyle ilişkide bulunmuşlardır.

Üniversite-Çevre İlişkilerini Güçleştiren Etkenlere İlişkin Bulgular

HÜ öğretim elemanlarının "Üniversite-Çevre ilişkilerini Güçleştiren Etkenlere İlişkin Görüşleri" Tablo 1 'de verilmiştir. Öğretim elemanlarının, % 60'ı ile % 84' J arası, 3, 6, 7, 8, 9, 10,14,15, 25 ve 26. maddeleri; yarısına yakını 2, 12, 13, 16, 17, 18, 21 ve 27. maddeleri üniversite-çevre ilişkilerini güçleştiren etkenler olara < değerlendirmektedir. Genel olarak bakıldığında, öğretim elemanlarının maddelerin çoğunluğuna katıldığı görülmektedir.

Araştırmaya katılanların, üniversite-çevre ilişkilerini güçleştiren etken olarak en yüksek oranda {% 84) katıldıkları görüş, "üniversite-çevre etkinlikleri için ayrılan döner sermaye gelirlerinin teşvik edici düzeyde olmaması" (md.6) görüşüdür.

Öğretim elemanlarının yüksek oranda katılım gösterdiği diğer etkenle' şunlardır: % 80 ile "üniversite bütçesinden, üniversite-çevre etkinlikleri için ayrılan kaynaklanıl yetersiz olması" (md.3) ve "üniversite olanaklarının sınırlı olması" (md.7), %72 ile "üniversite ile çevre kuruluşları arasındaki bilgi akışın sağlayacak birimin olmaması" (md.26), % 68 ile "üniversitenin çevreye dönük araştırmalar konusunda belirli politikasının olmaması" (md.8), "yöredeki çevre kuruluşlarının kararlarını bilimsel araştırma bulgularına dayandırması" (md.9), "sanayi işletmelerinde AR-GE birimlerinin bulunmaması" (md.10), "lisans düzeyinde ders programlarının hazırlanmasında çevre kuruluşlarının görüş ve isteklerine yer verilmemesi" (md.14), "üniversite içinde çevreye dönük eğitim et.<inliklerinin kurumlaşmaması" (rnd.15), % 64 ile "yöredeki çevre kuruluşlarının, üniversite olanaklarını tanımaması" (md.59) ve "yöredeki ilgili kuruluşların, bilimsel görüşlere önem vermemesi" (md.25), "yöredeki ilgili kuruluşların, üniversitelerden yaygın eğitim talebinde bulunmaması" (md.18).

Üniversite-çevre ilişkilerini güçleştiren etkenlerden 3, 6 ve 7. maddeler mali olanakların yetersizliği ile 5, 9, 17, 18 ve 25. maddeler çevre kuruluşlarının üniversite-çevre ilişkilerine ilgisiz kalmasıyla, 4, 8, 14, 15 ve 20. maddeler ise üniversitelerin çevre kuruluşlarıyla ilişki kurmasını gerektirecek yasal düzenlemelerin yetersiz olması ve üniversitelerin çevreye yönelik belirgin siyasalarının olmaması ile ilgili maddelerdir. Araştırmaya katılanların dörtte üçüne yakını, üniversite-çevre ilişkilerinde eşgüdüm eksikliğine yönelik olan IO.ve 26. maddeleri, üniversite-çevre ilişkilerini güçleştiren etkenler arasında görmektedir.

Öğretim elemanları, % 76 ile "öğretim elemanlarının danışmanlık hizmeti konusunda kendilerini yeterli görmemesi" (md.23), % 64 ile "üniversitenin çevre kuruluşlarından gelen yaygın eğitim taleplerini karşılayamaması" (md.19), % 52 ile "öğretim elemanlarının öğretim yükünün ve ek görevlerinin fazla olması" (md.1) ile "ilgili kuruluşlardan gelen taleplerin üniversite faaliyetlerle bağdaşmaması" (md.22) maddelerini üniversite-çevre ilişkilerini güçleştiren etkenler olarak görmemektedirler.

öğretim elamanlarının % 44'ü, "yükseköğretim yasasında yer alan hükümlerin üniversitelerin çevreye dönük faaliyetlerini kolaylaştırmaması" md.12) maddesine "fikrim yok" yanıtı vermişlerdir (Tablo 1).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuçlar

Üniversite-çevre arasındaki ilişkileri güçleştirdiği düşünülen etkenler konusunda, üniversite öğretim elemanlarının görüşleri saptamak amacıyla yapılan bu araştırmada şu sonuçlara ulaşılmıştır.

- Üniversitelere ayrılan kaynaklar yetersizdir ve üniversiteler malı sıkıntı içindedir.
- Gerek üniversiteler, gerekse çevredeki kuruluşlar birbirlerinin olanakları hakkında yeterli bilgilere sahip değildir.
- Yöredeki çevre kuruluşları, kararlarını bilimsel araştırma bulgularına dayandırma ihtiyacı duymamaktadır.
- Üniversitelerde ders programlarının hazırlanmasında çevre kuruluşlarının istek ve görüşlerine yeterince yer verilmemektedir.
- Üniversiteler, çevre ile ilgili girişimleri çevre kuruluşlarından beklemektedirler.
- Üniversitelerin çevre kuruluşlarıyla ilişki kurmasını gerektirecek yasal düzenlemeler yetersizdir.
- Üniversitelerde ve çevre kuruluşlarında, üniversite-çevre ilişkilerinde eşgüdümü sağlayacak birimler yetersizdir.
- Öğretim elemanları danışmanlık hizmeti konusunda kendilerini yeterli görmekte, bu etkeni ve öğretim yükünün ve ek görevlerinin fazla olması etkeni, üniversite-çevre ilişkilerini güçleştiren bir neden olarak görmemektedirler.
- Öğretim elemanlarına göre, üniversiteler çevre kuruluşlarından gelen yaygın eğitim taleplerini karşılayabilecek durumdadırlar, ancak çevre kuruluşları üniversiteden yeterli talepte bulunmamaktadırlar.

- Çevre kuruluşlarından gelen talepler üniversitenin çalışma alanının dışında istekler değildir.
- Öğretim elemanları, yükseköğretim yasasında üniversite-çevre ilişkileri ile ilgili maddelerin bulunup bulunmadığı hakkında yeterli bilgilere sahip değildir.

Öneriler

Üniversiteye yönelik öneriler:

1. Üniversite bütçesinden üniversite-çevre ilişkileri için ayrılan kaynaklar artırılmalıdır.
2. Üniversite yönetimi, öğretim elemanların çevre kuruluşlarını ve bu kuruluşların olanaklarını tanımasını sağlamalıdır.
3. Çevre kuruluşlarının üniversiteyi ve üniversite olanaklarını tanıması için, üniversite yönetimi faaliyetlerini artırmalıdır.
4. Üniversite-çevre ilişkileri için ayrılan döner sermaye gelirleri teşvik edici düzeye çıkartılmalıdır.
5. Üniversite olanakları (laboratuvar, bilgisayar, kitaplık, araç-gereç, atölye vb.) artırılmalıdır.
6. Lisans düzeyinde, ders programlarının hazırlanmasında çevre kuruluşlarının görüşlerine yer verilmelidir.
7. Üniversitelerin içinde çevreye dönük eğitim etkinliklerinin kurumlaşması sağlanmalıdır.
8. Üniversitelerin düzenlediği yaygın eğitim etkinliklerine çevre kuruluşlarının ilgi göstermesi sağlanmalıdır.
9. Üniversiteler yaygın eğitim etkinliklerini ilgili kuruluşlara duyurabilmelidir.
10. Üniversite ile çevre kuruluşları arasındaki bilgi akışını sağlayacak birimler kurulmalıdır.

Çevre kuruluşlarına yönelik öneriler:

1. Çevre kuruluşları kararlarını bilimsel bulgulara dayandırması gerekir.
2. Sanayi kuruluşlarında AR-GE birimleri kurulması gerekliliği hissettirilmelidir.
3. Danışmanlık için gerekli mali olanaklar cazip hale getirilmelidir.
4. Çevre kuruluşları, üniversitelerde yapılan bilimsel çalışmalarını desteklemelidir.

Tablo 1. Üniversite-Çevre İlişkilerini Güçleştiren Etkenler

Anket Sorular	Evet		Hayır		F.		Yok	
	f	%	f	%	f	%	f	%
1. Öğretim yükü ile ek görevlerin yok olması	11	44	3	52	1		4	
2. Yeterli sayıda öğretim elemanının olmaması	12	48	1	44	2		8	
3. Üniversite bütçesinden ayrılan kaynakların yetersiz olması	20	80	2	8	3		12	
4. Kuruluşların ve olanakların tanınmaması.	14	56	6	24	5		20	
5. Üniversite ve olanaklarının tanınmaması.	16	64	5	20	4		16	
6. Döner sermaye gelirlerinin teşvik edici olmaması.	21	84	1	4	3		12	
7. Üniversite olanaklarının sınırlı olması	20	80	5	-	-		20	
8. Üniversitenin çevre politikasının olmaması.	17	68	3	12	3		20	
9. Bilimsel bulgulara ihtiyaç duyulmaması.	17	68	4	16	4		16	
10. Ar-ge birimlerinin bulunmaması.	17	68	4	16	4		16	
11. Kuruluşların destekleyici imkanlarının olmaması.	12	48	4	16	3		36	
12. Yüksek öğretim yasasının bu etkileri kolaylaştırmaması.	10	40	4	16	1		44	
13. Lisans üstü ders ve tezlerin çevreye dönük olmaması.	11	40	10	40	4		16	
14. Ders programı hazırlamada çevreden görüş alınmaması.	17	68	6	24	3		8	
15. Çevreye dönük eğitim etkilerinin kurumlaşmaması.	17	68	7	28			4	
16. Çevreye dönük eğitim etkilerinin benimsenmemesi.	12	48	10	40	3		12	
17. Yaygın eğitim etkilerine ilgi gösterilmemesi.	12	48	9	36	4		16	
18. Yaygın eğitim talebinde bulunmaması.	15	60	6	24	4		16	
19. Yaygın eğitim talebinin karşılanmaması.	2	8	16	64	7		28	
20. Yaygın eğitim etkinliklerini yeterince duyurulmaması.	14	56	6	24	3		20	
21. Çevre sorunlarına dönük yayınlara önem verilmemesi.	11	44	13	40	3		16	
22. Taleplerin üniversiter faaliyetlerle bağdaşmaması.	3	12	13	52	3		36	
23. Danışmanlık hizmeti için yeterli görüşülmemesi.	3	12	13	76			12	
24. Danışmanlık için mali olanakların yetersiz olması.	13	52	5	24	3		24	
25. Bilimsel görüşlere önem verilmemesi.	16	64	7	28	3		8	
26. Üniversite-çevre iletişimini sağlayacak birimin olmaması.	18	72	5	20			8	
27. Danışmanlık etkilerinin benimsenmemesi.	11	44	11	44	2		12	